

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

† Heinrich Rickert Τακτ. Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Ernst Hoffman Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς. — Κ. Τριανταφυλλόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδός. — Χ. Τζωρτζόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm ὕφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος. — Κωνσταντῖνος Τσάτσος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος Καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσβνίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὕφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΩΝ 41

1938

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Συντακτική Ἐπιτροπή: Ι. Θεοδωρακόπουλος,
Π. Κανελλόπουλος, Μ. Τσαμαδός, Κ. Τσάτσος.

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 45.—
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡΧ. 160.—
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΟΛΛ. 3.—

Διεύθυνσις τοῦ Ἀρχείου: Νίκης 25, Ἀθήναι.

Συνδρομαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὸν:

κ. Μιχ. Τσαμαδόν, Νίκης 25, Ἀθήναι.

Αἱ εἰς τὸ «Ἀρχεῖον τῆς Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν» δημοσιευόμεναι πραγματεῖαι καὶ ἄρθρα ἡμεδαπῶν καὶ ἄλλοδαπῶν συνεργατῶν εἶναι πρωτότυπα καὶ γράφονται εἰδικῶς διὰ τὸ περιοδικόν.

Χειρόγραφα πρὸς δημοσίευσιν καὶ βιβλία πρὸς ἀναγγελίαν ἀποστέλλονται εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Συντάξεως τοῦ Ἀρχείου, Νίκης 25.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) ΜΕΛΕΤΑΙ

	Σελίς
Karl Jaspers. — Ὑποστασιακὴ φιλοσοφία (Μετ. Π. Κανελλοπούλου)	257
Κωνστ. Τσάτσου. — Ἡ πρωταρχικὴ πηγὴ τοῦ δικαίου	290
Josef. Greiner. — Γιά τὴν οἰκοδόμησιν τῆς αἰσθητικῆς καὶ νοητικῆς πείρας	329

2) ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Μ. Τ. —Pierre Maxime Schuhl: Machinisme et Philosophie	344
Πρωτόγονος αἰτιώδης σύνδεσις	348
W. K. C. Guthrie. — Τίνες ἦσαν οἱ ὄρφικοί;	350
Κωνστ. Τσάτσου. — Rudolfg Stammer	355
Βιβλιογραφία	358

ΥΠΟΣΤΑΣΙΑΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Υ Π Ο

KARL JASPERS

B.

Η ΑΛΗΘΕΙΑ

Ἄλήθεια — ἡ λέξη αὐτὴ ἔχει μιὰ μαγεία, ποὺ δὲν συγκρίνεται μὲ τίποτα. Μοιάζει σὰν ἡ ἐπαγγελία ποὺ ἀναφέρεται στὴν οὐσία τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἡ προσβολὴ τῆς ἀλήθειας δηλητηριάζει καθεὶ, ποὺ κερδίζουμε μὲ τὴν τέτοια προσβολή.

Ἡ ἀλήθεια μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ πόνο· μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἀπελπισία. Κι' ὅμως — ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ περιεχόμενό της καὶ μόνο μὲ τὸ ὅτι εἶνε ἡ ἀλήθεια — καταφέρνει νὰ μᾶς ἱκανοποιῇ βαθειά, κάνοντάς μας νὰ νοιώθουμε, ὅτι ἐπὶ τέλους ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια.

Ἡ ἀλήθεια ἐνθαρρύνει. Ἀπ' τὴ στιγμὴ, ποὺ τὴν ἔχω κάπου ἀνακαλύψει, γεννιέται μέσα μου ἡ τάση νὰ τὴν κυνηγᾶω ἀδιάκοπα.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἓνα στερεὸ στήριγμα. Εἶνε καὶ τὸ ἀκατάστρεπτο, ποὺ συνυφαίνεται μὲ τὸ εἶναι.

Τὶ εἶνε ὅμως ἀκριβῶς ἡ ἀλήθεια, ποὺ τόσο δυνατὰ μᾶς τραβάει κοντά της — ὄχι ἡ ἐκάστοτε συγκεκριμένη ἀλήθεια, μὰ τί σημαίνει τὸ νᾶνε καὶ ἀληθινὸ — αὐτὸ εἶνε τὸ πρόβλημα.

Ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει ὁποσδήποτε — ἔτσι σκεπτόμαστε, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ καὶ αὐτονόητο. Ἀκοῦμε καὶ λέμε ἀλήθειες γιὰ τὰ πράγματα, γιὰ τὰ γεγονότα, γιὰ τὶς πραγματικότητες, ποὺ συνιστοῦν γιὰ μᾶς καὶ τὸ ἀναμφισβήτητο. Ἔχουμε μάλιστα κ' ἐμπιστοσύνη σιὸ ὅτι ἡ ἀλήθεια θὰ ἐπικρατήσῃ σιὸν κόσμον μόνη της.

Κι' ὅμως σκοντάφτουμε: Μιὰν ἀξιόπιστη παρουσία τοῦ Ἀληθινοῦ

δὲν ἀντικρούζουμε σχεδὸν πουθενά. Ἔτσι π.χ. οἱ γνῶμες, ποὺ πρόχειρα κυκλοφοροῦν, εἶνε συνήθως ἡ ἐκδήλωση τῆς ἀνάγκης μας νὰ στηριχθοῦμε κάπου. Ἀπὸ τὸν κίνδυνο κι' ἀπὸ τὸν μόχθο, ποὺ θὰ ἐσθίμαινε τὸ ἀδιάκοπο διανοητικὸ δούλεμα ὄλο καὶ πιὸ ἐμπρός, προτιμᾶμε καὶ τὸ στερεό, ποὺ μᾶς ἐλευθερώνει ἀπ' τὴν ἀνάγκη νὰ συνεχίσουμε μιὰ σκέψη. Τὰ ὅσα λέγονται εἶνε μάλιστα συνήθως στερημένα ἀπὸ κάθε ἀκρίβεια καὶ μὲ τὴν φαινομενική τους σαφήνεια ἐκφράζουν πρὸ πάντων βιοτικά συμφέροντα, ποὺ μένουν κρυμμένα. Στὶς δημόσιες σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μποροῦμε τόσο λίγο νὰ βασισθοῦμε στὴν ἀλήθεια, ὥστε εἶνε ἀπαραίτητος ὁ δικηγόρος γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ σὲ κάθε περίπτωση τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀπαίτηση τοῦ νὰ βρεθῇ ἡ ἀλήθεια γίνεται ὅμως κι' ἓνα ὄπλο, ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ ψέμμα. Γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἀλήθεια φαίνεται, ὅτι δὲν φθάνει τὸ ὅτι εἶνε ἡ ἀλήθεια, μὰ χρειάζεται νὰ συντρέξουν συμπτώσεις εὐνοϊκές. Τέλος τὸ ἀπροσδόκητο, ποὺ κανένας δὲν τὸ ἔχει προεικιάσει, νικάει πολλὰς φορὰς τὰ πάντα.

Αὐτὰ ὅμως ὅλα τὰ παραδείγματα, ποὺ μᾶς δείχνουν τὴν ἔλλειψη τῆς ἀλήθειας σὲ ψυχολογικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ δεδομένα, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνδιαφέρουν τὴν ἀλήθεια «ὡς κοινὰ ἑαυτὴν», ἐφ' ὅσον ἡ ἀλήθει ὑπάρχει «καθ' ἑαυτὴν» κ' ἐφ' ὅσον μπορεῖ νὰ διακριθῇ ἀπ' τὴν πραγματοποίησή της. Μὰ ὅμως καὶ ἡ ἀλήθεια «καθ' ἑαυτὴν» μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῇ. Τὸ ὅτι εἶνε ἀδύνατο νὰ συμφωνήσουμε γύρω σὲ ὅ,τι εἶνε ἀληθινὸ—μ' ὅλη τὴν ἀπόλυτη θέληση σαφήνειας καὶ μ' ὅλη τὴν ἀνοιχτόκαρδη προθυμία ἀποδοχῆς τοῦ ἀληθινοῦ—, τὸ ὅτι εἶνε ἀδύνατο κ' ἐκεῖ ἀκόμα νὰ συμφωνήσουμε, ὅπου τὸ περιεχόμενον μιᾶς ἀλήθειας, ἀποτελώντας τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν πίστιν μας, εἶνε τόσο οὐσιαστικόν, ὥστε νὰ φαίνωνται τὰ πάντα συνυφασμένα μαζί του, ἡ πείρα αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ ἀφορμὴ στὸ ν' ἀμφιβάλουμε πιά καὶ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀληθινοῦ γενικὰ στὴ συνηθισμένη ἔννοια τοῦ δεδομένου. Τὸ Ἀληθινόν, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, ξεφεύγει πιθανόν, σύμφωνα μὲ τὴ φύση του, ἀπὸ κάθε ἐνάτητα καὶ ὁμοθυμία στὴν ἀνακοίνωση.

Μιὰ ἀναντίρροπη ἀλήθεια, ποὺ κυριαρχεῖ στὴ ζωὴ μας, ἀποκαλύπτεται σὲ ἄλλους σὰν ἓνα λάθος. Στὸν κόσμον τοῦ δυτικοῦ μας πολιτισμοῦ ἀκοῦμε τοὺς διάφορους ἰσχυρισμοὺς βγαλμένους ἀπ' τὴν πρὸ ἀντίθετες στὴν οὐσία τους πηγές, ἀκοῦμε τὸν ἐκκωφατικὸ θόρυβον, ποὺ

ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖο, πού γιὰ τὴν λογικὴ αὐτὴ ἀνάλυση εἶνε ἐκάστοτε χωμένο καὶ κρυμμένο στὶς προϋποθέσεις· ἡ ἀλήθεια γίνεται τέτοια μόνο μὲ τὸ περιεχόμενό της.

Τὸ περιεχόμενο αὐτὸ εἶνε ἢ ἐμπειρικὸ—πασίδηλο ὡς αἰσθητό, ὡς μετρητὸ κλπ.—κ' εἶνε ἔτσι λογικὰ ὅ,τι παραλαβαίνουμε μονάχα ἀπ' ἔξω· ἢ ὅμως συμβαίνει νὰ μὴν εἶνε τὸ περιεχόμενο προικισμένο μὲ τὴ δύναμη τὴν ἱκανὴ νὰ ἐπιβληθῇ ἀναγκαστικὰ στὸν καθένα ἀπ' ἔξω, μὰ ξεπειιέται ἀπὸ διαφορετικὲς στὴν οὐσία τους πηγές, πού ἀπ' αὐτὲς ἀκριβῶς πηγάζουν τὰ ἀπόλυτα ἐκεῖνα νοήματα, τὰ τεταγμένα νὰ στηρίξουν μιὰ ζωὴ—ὄχι ὅμως καὶ τὴν κάθε ζωὴ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο—καὶ νὰ κοινοποιηθοῦν ἔπειτα σ' ἄλλους.

Ἄν τὸ «συνειδὸς ἐν γένει», αὐτὸς ὁ χῶρος τῶν ἐπιστημῶν, εἶνε ταυτόχρονα γιὰ μᾶς ὁ χῶρος, πού μέσα του παίρνουν στὰ μάτια μας οἱ διάφοροι ἰσχυρισμοὶ τὴν φωτεινότητά τους, ἢ πειθαναγκαστικὴ ὀρθότητα, πού ἐπικρατεῖ στὸν χῶρον αὐτόν, δὲν εἶνε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ διόλου ταυτόσημη μὲ τὴν ἀλήθεια γενικά. Ἡ ἀλήθεια πηγάζει ἀντίθετα ἀπὸ ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος.

Ἡ ἀλήθεια, πού εἶνε γιὰ μᾶς οὐσιαστικὴ, ἀρχίζει μάλιστα ἐκεῖ, ὅπου παύει ὁ πειθαναγκασμὸς τοῦ «συνειδὸτος ἐν γένει». Ἐτσι φθάνουμε στὸ ὄριο, πού ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα ἡ ὑπαρξή μας καὶ μιὰ ἄλλη ὑπαρξή—ἔστω κι' ἂν νομίζουμε κ' οἱ δύο τους, ὅτι κατευθύνονται στὴν ἀλήθεια ὡς κάτι μοναδικὸ καὶ καθολικὰ ἔγκυρο—δὲν ἀναγνωρίζουν μ' ὅλα ταῦτα τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ὡς τὸ ἴδιον προᾶμμα. Στὸ ὄριο αὐτὸ φθάνουν οἱ ὑπάρξεις εἴτε ὅταν παλεύουν μεταξύ τους καὶ τότε τὴν ἔκβαση τῆς πάλης τὴν προσδιορίζει ἡ βία καὶ ἡ πανουργία, εἴτε ὅταν ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους πηγές, πού δίνουν ζωὴ σὲ πίστη καὶ πού ἡ μιὰ ἐνδιαφέρει τὴν ἄλλη, χωρὶς ὅμως νὰ μποροῦν νὰ γίνουν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ προᾶμμα.

Στὰ ὄρια αὐτὰ ἔχει τὸν λόγον ἕνα ἄλλο εἶδος ἀλήθειας. Ὅχι μόνο ἀπ' τὸ ἐν γένει συνειδὸς, πού στὴν περιοχὴ του ἀνήκει ἡ πειθαναγκαστικὴ γνώση, ἀλλὰ κι' ἀπ' τὶς ἄλλες φάσεις τοῦ περιβάλλοντος—τοῦ περιβάλλοντος, πού εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι—, δηλαδή κι' ἀπ' τὴν ὑπαρξή, ἀπ' τὸ πνεῦμα κι' ἀπ' τὴν ὑπόσταση πηγάζει ἕνα ἰδιόμορφο νόημα ἀλήθειας.

Ἄς προσδιορίσουμε γενικά αὐτὴν τὴν πολλαπλότητα τῆς ἀλήθειας καὶ συγκεκριμένα τῆς ἀλήθειας, ποὺ ἀνταποκρίνεται :

στὴν ὕπαρξη
 στὸ πνεῦμα
 στὴν ὑπόσταση.

Ἡ ἀλήθεια ὡς γνώση καὶ ὡς βούληση, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὴν ὕπαρξη, οὔτε καθολικὸ κῦρος ἔχει, οὔτε εἶνε κᾶτι τὸ πειθαναγκαστικὰ βέβαιο :

Ἡ ὕπαρξη θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ἐξάπλωθῇ. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ τὴν ὕπαρξη (γιὰ τὴ ζωὴ) ὅ,τι τὴν βοηθάει καὶ τὴ ὠφελεῖ. Ὅ,τι τὴν βλάπτει, τὴν περιορίζει καὶ τὴν ἀδυνατίζει δὲν εἶνε ἀληθινό.

Ἡ ὕπαρξη θέλει τὴν δική της τὴν εὐτυχία. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ τὴν ὕπαρξη ὅ,τι προκαλεῖ γύρω της καὶ μέσα της τὴν ἱκανοποίησή της.

Ἡ ὕπαρξη ὡς συνείδηση ἢ ὡς ψυχὴ ἐκφράζεται, παριστάνεται. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ μιὰν ὕπαρξη ἢ σύμφωνη μαζί της ὁρατότητα τῆς ἐσωτερικότητάς της· ἀληθινὸ εἶνε ὅ,τι συνιστᾷ τὴν κατάλληλη ἀνταπόκριση ἀνάμεσα στὴ συνείδησή της καὶ σὲ ὅ,τι εἶνε μέσα της ἀσυνείδητο.

Περιοληπτικὰ μπορούμε νὰ ποῦμε: Ἡ ὕπαρξη συλλαμβάνει τὴν ἀλήθεια σᾶν τὴν σκόπιμη συμπεριφορὰ της, σκόπιμη πρῶτον γιὰ τὴν συντήρηση καὶ ἐξάπλωσή της, δεύτερον γιὰ μιὰν ἀκατάπαυστη ἱκανοποίηση καὶ τρίτον γιὰ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς κατάλληλης ἀντιστοιχίας ἀνάμεσα στὴν ἐκφραση καὶ στὴ συνείδηση ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ στὸ ἀσυνείδητο ἀπ' τὴν ἄλλη.

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἔννοια τῆς ἀλήθειας, ποὺ παραδέχεται ὁ πραγματισμός. Καθεὶ, ποὺ ὑπάρχει, εἶνε καὶ ὑπάρχει ὡς κᾶτι αἰσθητὸ καὶ χρήσιμο, ὡς ὕλη, ὡς μέσο κι' ὡς σκοπὸς χωρὶς κανένα τελικὸ σκοπὸ. Ἡ ἀλήθεια δὲν βρίσκεται σὲ κᾶτι τὸ δεδομένο, σὲ κᾶτι, ποὺ εἶνε ἤδη γνωστὸ ἢ σὲ κᾶτι τὸ ὑποκείμενο σὲ γνώση ἢ καὶ σὲ κᾶτι ἀπόλυτο, ἀλλὰ βρίσκεται σὲ ὅ,τι προβάλλει καὶ προκύπτει, ἀνάλογα μὲ τὶς βιοτικὲς περιστάσεις, σὲ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν τόπο καὶ σ' αὐτὴν ἀκριβῶς

τῆ στιγμῆ. Ὅπως ἀλλάζει ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξη ἀνάλογα μὲ τὴν ποικιλία τοῦ εἴδους τῆς καὶ μέσα στὸν χρόνο, πὺ ὅλα τὰ μεταμορφώνει, ἔτσι καὶ ἡ ἀλήθεια εἶνε μονάχα μιὰ ἀλήθεια, πὺ μεταβάλλει τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ εἶνε σχετική.—

Ὡς πνεῦμα ἐπίσης δὲν εἶνε ἡ ἀλήθεια καθολικὰ ἔγκυρη γιὰ τὴ διάνοια.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ πνεύματος ὑπάρχει, ὑπακούοντας κι' ἀνήκοντας σ' ἓνα σύνολο, πὺ φωτίζει τὸν ἑαυτὸ του καὶ πὺ εἶνε μέσα του κλειστό. Αὐτὸ τὸ σύνολο δὲν ὑπόκειται ὡς ἀντικείμενο σὲ γνώση· δὲν μπορεῖ νὰ συλληφθῆ παρὰ μόνο στὴν κίνηση, πὺ κάνουν, ὑπακούοντας στὶς ἐντολές του, καὶ ζητώντας νὰ μποῦν μέσα του, ἡ ὑπαρξη καὶ ἡ γνωστικότητα.

Τὸ πνεῦμα, ζητώντας νὰ κατανοήσῃ τὸ εἶναι, ἀκολουθαίει τὶς ἰδέες ἐλοτήτων, πὺ ὡς ὁμοιώματα προβάλλουν στὰ μάτια του, πὺ τοῦ δίνουν τὴν ὄθηση γιὰ κάθε κίνηση καὶ πὺ ὡς μεθοδικὸ σύστημα δίνουν στὴ σκέψη του μιὰ συνοχή. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ τὸ πνεῦμα ὅ,τι πραγματοποιεῖ μιὰν ὁλότητα.—

Ἄν ὡς ἐν γένει συνειδὸς σκεπτόμαστε τὸ ἀναγκαστικὰ ὁρθό, ἂν ὡς ὑπαρξη σκεπτόμαστε ὅ,τι μᾶς βοηθαίει κι' ὅ,τι μᾶς ἀπειλεῖ, ἂν ὡς πνεῦμα σκεπτόμαστε ὅ,τι πραγματοποιεῖ μιὰν ὁλότητα, αὐτὰ ὅλα δὲν συμβαίνουν διόλου μὲ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν βεβαιότητα ἐνὸς φυσικοῦ γεγονότος. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει συνήθως: χανόμεστε σ' ἓνα λαβύρινθο καὶ μέσα μας βασιλεύει ἡ σύγχυση. Τὸ καθένα ἀπ' τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας τὸ συλλαμβάνουμε ἀποφασιστικὰ—καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχουμε ταυτόχρονα τὴ συνείδηση τῶν ὁρίων, πὺ ἔχει τὸ κάθε νόημα ἀλήθειας—μονάχα ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμό, πὺ πετυχαίνουμε στὴν προσπάθειά μας νὰ γίνουμε ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός μας. Μ' ἄλλα λόγια: Ἡ καθαρότητα τῆς ἀλήθειας, πὺ πηγάζει ἀπὸ κάθε ἄλλη πηγὴ, προκύπτει μονάχα ἀπ' τὴν ἀλήθεια, πὺ βγαίνει ἀπ' τὴν ὑπόσταση.

Ἡ ὑπόσταση παρουσιάζεται στὸν ἑαυτὸ τῆς ὡς ἐν γένει συνειδὸς, ὡς ὑπαρξη, ὡς πνεῦμα καὶ μπορεῖ τὶς φάσεις αὐτὲς νὰ τὶς ἀντιπαρατάξῃ στὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἡ ἴδια ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ.

ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτὸ της, δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸ της καὶ ν' ἀνεταυτόχρονα τὸ ἀντικείμενο, ποὺ γνωρίσθηκε.

Ἐπειδὴ εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος ὡς ἑαυτὸς μου, τοῦτο μένει πάντα ἓνα ἐρώτημα καὶ ὅμως αὐτὸ εἶνε καὶ ἡ βεβαιότητα, ποὺ ὅλα τ' ἄλλα τὰ στηρίζει καὶ τὰ πληροῦνει. Ἐπειδὴ εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος ὡς ἑαυτὸς μου, αὐτὸ δὲν γίνεται ποτέ δικό μου ὡς καὶ κατεχόμενο, ἀλλὰ μένει ὡς ἡ δυνατότητα τοῦ εἶναι μου. Ἐάν τ' ἔξερα, θὰ ἔπαυα νάμαι αὐτό, ποὺ γνωρίζω, ἀφοῦ μέσα στὴ χρονική μου ὑπαρξὴ δὲν μπορῶ νὰ νοιώσω τὸν ἑαυτὸ μου παρὰ μονάχα σὰν καὶ, ποὺ διαρκῶς αἴρεται. Ἡ ἀλήθεια λοιπόν, ποὺ ὑπάρχει στὴν ὑπόστασι, μπορεῖ μέσα στὸ λιτὸ ἀπόλυτο κῦρος νὰ στηρίζεται στὸν ἑαυτὸ της, δίχως νὰ θέλῃ καὶ νὰ τὸν γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸ της. Οἱ πρὸ κραταιῆς ὑποστάσεις νοιώθουν αὐτὴν τὴν γλισχρότητα, ποὺ τίς κάνει νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ κάθε γνώση τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ ποὺ δὲν τίς ἀφίνει νὰ σχηματίζουν καμμιάν εἰκόνα καὶ καμμιάν ὁρατὴ παράστασι τῆς οὐσίας τους.

Μὲ τὰ λίγα αὐτὰ λόγια θελήσαμε νὰ ὑποδηλώσουμε τὴν πολλαπλότητα τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας. Ἐὰν παραβάλομε τώρα μεταξὺ τους τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας, ποὺ—ἔτσι ὅπως τὰ εἶδαμε—ξεπετιοῦνται ἀπὸ τὴν κάθε φάσι τοῦ περιβάλλοντος σὰν ἀπὸ μιὰ ἰδιόμορφη πηγὴ :

1. Ἡ ἀλήθεια, ποὺ πηγάζει ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ, εἶνε μιὰ λειτουργία συνυφασμένη μὲ τὴ συντήρησή της καὶ μὲ τὴν ἐξάπλωσή της. Ἡ ἀξία τῆς ἀλήθειας αὐτῆς δείχνεται στὴν χρησιμότητα, ποὺ ἔχει στὴν πράξι.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἐν γένει συνειδότος ἰσχύει σὰν μιὰ ἀναγκαστικὴ ὁρθότητα. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτῆς, δὲν ἀντλεῖ τὸ κῦρος της ἀπὸ καὶ ἄλλο, χρησιμεύοντας ἀπέναντί του ὡς ἓνα μέσο. Ἡ ἀξία της δείχνεται μὲ τὴν ἐνάργειά της.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ πνεύματος εἶνε πεποίθησι. Ἡ ἀξία της δείχνεται στὴν πραγματικότητα μὲ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ καὶ μὲ τὰ ὅσα σκεπτόμαστε, ἐφ' ὅσον προσαρμόζονται στὴν ὁλότητα τῶν ἰδεῶν καὶ χρησιμεύουν ἔτσι γιὰ νὰ κυρώνουν τὴν ἀλήθειά τους.

Ἡ ὑπόστασι ζῆ τὴν ἀλήθειά μέσα στὴν πίστι. Ὅταν φθάσω

στο σημείο, πού δέν μέ χωράει πιά οὔτε ἡ πραγματική ἀλήθεια ἢ συνυφασμένη μέ τήν ὕπαρξη καί τήν ἐπίδρασή της, οὔτε ἡ διανοητική συνείδηση μέ τήν ἀποδεικτὴ βεβαιότητα, οὔτε τὸ πνεῦμα μέ τήν προστατευτικὴ ὀλότητά του, τότε ἔχω φθάσει κ' ἔχω ἀγγίσει τὴν ἀλήθεια ἐκείνη, πού μέσα της ἔχω ξεπεράσει κάθε ἐγκοσμιότητα γιὰ νὰ ξαναγυρίσω στὸν κόσμον μονάχα ἔπειτα ἀπ' τὴν πείρα τοῦ ὑπερβατικοῦ, γιὰ νὰ μαι μέσα του καὶ ταυτόχρονα ἔξω ἀπ' τὰ ὄριά του, γιὰ νὰ μαι μ' ἄλλα λόγια ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός μου. Ἡ ἀλήθεια, πού ἔχει μέσα της ἡ ὑπόσταση, δείχνεται ἐν τῇ ἀξίᾳ της ὡς ἡ καθ' αὐτὸ συνείδηση τῆς πραγματικότητος.

2. Κάθε φάση τῆς ἀλήθειας παίρνει τὸ χαρακτῆρα της ἀπὸ ἐκεῖνον, πού μιλάει ἐκάστοτε μέσα της. Μαζὶ μέ τὸ περιβάλλον, πού χρησιμεύει ὡς ὀρητήριον σὲ κάθε μου ἐπικοινωνία, εἶνε δοσμένη καὶ ἡ φάση τῆς ἀλήθειας.

Ὅταν μιλάει ἡ ὕπαρξη, τὸν λόγον ἔχει μιὰ ζωὴ, πού ἐνδιαφέρεται σκόπιμα καὶ ἀπεριόριστα γιὰ τὸν ἑαυτό της, πού τοποθετεῖ τὰ πάντα κάτω ἀπ' τὴν προϋπόθεση τῆς ἴδιας της προαγωγῆς, πού συμπαθεῖ κι' ἀντιπαθεῖ μονάχα σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἀρχὴ καὶ πού μόνο ἀνάλογα μέ τὸ συμφέρον αὐτὸ συνάπτει σχέσεις κοινότητος.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερίκευση σημειώνεται ἐν τῇ περίπτωση αὐτῇ, εἴτε ὡς πάλη εἴτε ὡς ἔκφραση μιᾶς ταυτότητος συμφερόντων. Ἡ ἐξωτερίκευση αὐτῇ δὲν εἶνε ἀπεριόριστη, ἀλλὰ κόβεται σκόπιμα, χρησιμοποιεῖ τὸν δόλο ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ ἢ κι' ἀπέναντι τοῦ πιθανοῦ ἐχθροῦ ἐν τῷ πρόσωπο τοῦ φίλου. Καθετί, πού λέγεται, κρίνεται διαρκῶς ἀνάλογα μέ τὴν ἐπίδραση, πού ἔχει ἐν τῇ ὕπαρξη. Ὁ σκοπὸς εἶνε νὰ πείσῃ, νὰ ὑποβάλλῃ, νὰ ἐνισχύσῃ ἢ νὰ ἐξασθενήσῃ τοὺς ἄλλους.

Ὅταν μιλάει τὸ ἐν γένει συνειδὸς, τὸν λόγον ἔχει ἕνα ἀντικαταστατὸ σημεῖο τοῦ ἀπλοῦ σκέπτεσθαι. Τὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ὡς τὸ ἐν γένει σκέπτεσθαι καὶ ὄχι ὡς τὸ ὠρισμένο αὐτὸ σκέπτεσθαι ἢ ὡς ὁ ὑποστασιακὸς ἑαυτός μας.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερίκευση σημειώνεται, ἐνῶ ἀπευθύνεται σὲ κατὰ τὸ γενικό, μ' ἐπιχειρήματα. Σκοπὸς της εἶνε νὰ βροῖ τὴ μορφὴ τοῦ ὀρθοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀναγκαστικὰ δεκτοῦ.

Ὅταν μιλάει τὸ πνεῦμα, τὸν λόγον ἔχει ἡ ἀτμόσφαιρα ἐνός συγ-

κεκριμένου καὶ κλειστοῦ συνόλου, πού μέσα του ἀνήκουν κι' αὐτὸς πού μιλάει, καθὼς κι' ὁ ἄλλος πού τὸν νοιώθει.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερικευση σημειώνεται — ἐνῶ εἶνε διαρκῶς δεμένη στὸ νόημα τῆς ὁλότητος — με ὁδηγὸ τὴν ἰδέα, πού αὐτὴ προσδιορίζει τὴν ἐκλογή, τὸν τονισμὸ καὶ τὶς ἀναφορὰς τῶν λεγομένων.

Ὅταν μιλάει ἡ ὑπόστασις, τὸν λόγον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, πού εἶνε ὡς ὁ ἑαυτὸς του παρών. Κι' ἀπευθύνεται πρὸς μιὰν ἄλλη ὑπόστασις ὁ ἀναντικατάστατος ἀπευθύνεται σὲ ἄλλους ἀναντικατάστατους.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερικευση σημειώνεται με τὴν ἐρωτικὴ πάλη — με μιὰ πάλη, πού ἀποβλέπει ὄχι στὴν κατάκτηση ἐξουσίας, μὰ στὴν ἀποκάλυψη — καὶ στὴν πάλη αὐτὴ παραδίδονται ὅλα τὰ ὄπλα, ἀλλὰ κ' ἐξωτερικεύονται ὅλες οἱ φάσεις τοῦ περιβάλλοντος.

3. Σὲ κάθε φάση τοῦ περιβάλλοντος, πού τὸ ἀπαρτίζουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἀντιπαρατάσσεται ἡ ἀλήθεια σὲ μιὰν ἀναλήθεια καὶ στὴν καθεμιὰ στὸ τέλος γεννιέται ἓνα ἰδιότυπο αἴσθημα ἀνεπάρκειας, πού μᾶς σπρώχνει σὲ μιὰν ἄλλη, σὲ μιὰ βαθύτερη ἀλήθεια :

Στὴν ὑπαρξὴ ξεσπάει ὁ θριαμβευτικὸς ἀλαλαγμὸς τῆς ζωῆς, πού πληρώνει τὸν ἑαυτὸς της, καθὼς κι' ὁ πόνος, πού προκαλοῦν τὰ ὅσα χάνονται. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἀπλῆς ὑπαρξῆς, ἡ ἀνία πού προκαλεῖ ἡ ἐπανάληψη, ὁ τρόμος, πού γεννιέται στὸ ὄριο τῆς ἀποτυχίας : κάθε ὑπαρξὴ ἔχει κι' ὅλας μέσα της τὴ φθορά. Τὸ τί ἀκριβῶς εἶνε γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἡ εὐτυχία, αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ παρασταθῇ κι' οὔτε στὴ σκέψη δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συλληφθῇ σ' ἓν μιὰ δυνατότητα ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἀντίφαση : δὲν ὑπάρχει καμμιά εὐτυχία ὡς διάρκεια καὶ ὡς οὐσία, δὲν ὑπάρχει καμμιά εὐτυχία, πού νᾶνε — ἀπ' τὴ στιγμὴ, πού γνωρίζει τὸν ἑαυτὸς της — ἀρκετή.

Στὸ ἐν γένει συνειδὸς ἐκδηλώνεται ἡ γοητεία τῆς ἀναγκαστικῆς ὀρθότητος, καθὼς καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ νὰ ὑποφέρῃ κανεὶς κ' ἐπομένως ἡ ὄρεξη τοῦ ν' ἀπορρίψῃ ὅ,τι δὲν εἶναν ὀρθό. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ γυμνότητα καὶ ἡ ἐρημιὰ τοῦ ἀπλῶς ὀρθοῦ, γιὰ τὸ ὀρθὸ εἶνε δίχως τέρμα καὶ δὲν εἶνε ἀφ' ἑαυτοῦ οὐσιαστικό.

Στὸ πνεῦμα γεννιέται ἡ βαθειὰ ἱκανοποίηση, πού προκαλεῖ τὸ

ὄλον, καθὼς καὶ τὸ μαρτύριο τῆς διαρκοῦς ἀτέλειας. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἁρμονίας, μὰ καὶ ἡ ἀμηχανία μπροστὰ στὸ σπάσιμο τῶν ὁλοτήτων.

Στὴν ὑπόστασις ὑπάρχει ἡ πίστις καὶ ὑπάρχει κ' ἡ ἀπελπισία. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ τάσις πρὸς τὴν γαλήνη τῆς αἰωνιότητος — τῆς αἰωνιότητος, ποὺ μέσα της ἀποκλείεται ἡ ἀπελπισία καὶ ποὺ μέσα της ἡ πίστις γίνεται θεά, δηλαδή συμπληρωμένη καὶ τέλεια παρουσία τῆς τέλειαις πραγματικότητος.

Ὅπως προβάλανε ὡς τὰ τώρα στὴν ἀνάπτυξή μας οἱ φάσεις τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας, ἡ καθεμιὰ ἀπ' τὶς φάσεις αὐτὲς ἐπρόβαλε πλάϊ στὴν ἄλλη καὶ πούθενά δὲν βρήκαμε τὴν ἴδια τῆς ἀλήθειας.

Οἱ φάσεις ὅμως τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας κάθε ἄλλο εἶνε παρὰ ἓνα ἀσυνάρτητο καὶ ἀσχετο στὰ μέρη του σώμα. Οἱ φάσεις αὐτὲς βρίσκονται μεταξύ τους σὲ μιὰ σχέση συμπλοκῆς: πάντα ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἀμοιβαίων παραβιάσεων. Ἡ κάθε ἀλήθεια καταντάει ἀναλήθεια, ὅταν — ἐνάντια στὴν δική της νοηματικὴ συνάρτηση — δέχεται νὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἀλήθεια καὶ νὰ καμφθῆ κάτω ἀπ' τὴν πίεσή της.

Ἐνα παράδειγμα πρόπει ν' ἀρκέση: "Ἄς θέσουμε τὸ ἐρώτημα, ὡς ποιὸ σημεῖο εἶνε ἡ ἀλήθεια τοῦ ἐν γένει συνειδότης — δηλαδή ἡ ἀναγκαστικὴ βεβαιότητα, ποὺ ὑπάρχει στὴ γνώση τοῦ ἐμπειρικὰ συλληπτοῦ — χρήσιμη, μ' ἄλλα λόγια ἀληθινὴ γιὰ τὴν ὑπαρξή. "Ἄν ἡ γνώση αὐτῆς τῆς καθολικὰ ἔγκυρης ἀλήθειας ἐσήμαινε πάντα καὶ γιὰ τὴν ὑπαρξή καὶ τὸ ἀγαθόν, τότε θὰ ἔλειπε κάθε δυνατὴ σύγκρουση κ' ἐπομένως θὰ ἐπερίττευε καὶ κάθε διάκριση ἀνάμεσα στὴν συνυφασμένη μὲ τὴν ὑπαρξή ἀλήθεια καὶ στὴν ἀλήθεια τῆς καθολικὰ ἔγκυρης γνώσης. Στὴν πραγματικότητι ὅμως παίρνει ἡ ὑπαρξή πάντα μιὰν ἀστοχὴ στάσις ἀπέναντι στὴν καθολικὰ ἔγκυρη ἀλήθεια: τὴν συγκαλύπτει, τὴν ἐκτοπίζει, τὴν καταπιέζει. Δὲν εἶνε βέβαια διόλου ξεκαθαρισμένο, ἂν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν προάγεται στὸ τέλος πραγματικὰ ἡ ὑπαρξή ἢ ἂν ἀντίθετα ὁ τρόπος αὐτὸς καταντάει ἀκριβῶς ἡ πηγὴ τῆς καταστροφῆς της. Πάντως ἡ ἐξαντλητικὴ σύλληψη καὶ κοινοποίησις τῆς ἀλήθειας, ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴν καθολικὰ ἔγκυρη

γνώση, σημαίνει πρώτ' απ' όλα σέ κάθε στιγμή και μιάν απειλή για την ύπαρξη: Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀναγκαστικά ὀρθοῦ γίνεται για τὴν ύπαρξη κάτι, πού δὲν εἶνε ἀληθινό. Μέσα σέ μιὰ βιοτική βούληση, πού πάει ν' ἀπομονωθῆ, μπορεῖ νὰ ἐμφανισθῆ ἡ ἀλήθεια σὰν μιὰ κακὴ μοῖρα ἄξια ν' ἀπορριφθῆ. Ἀντίστροφα πάλι τὰ βιοτικὰ συμφέροντα μεταβάλλονται σέ μιὰ πηγὴ ἀναλήθειας, ἐξαπατώντας με διὰ μέσου τοῦ ἐν γένει συνειδότης καὶ κἀνοντάς με νὰ νομίζω γι' ἀληθινὸ ὅ,τι ἀκριβῶς θὰ ἐπιθυμοῦσα μονάχα νὰ γίνη.

Μὲ τίς τέτοιες συγκρούσεις μᾶς γίνεται αἰσθητὴ ἡ ἰδιοτυπία τοῦ καθενὸς απ' τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας· καὶ στὴν κάθε σύγκρουση γνωρίζουμε τὴν ἰδιότυπη πηγὴ μιᾶς πιθανῆς ἀναλήθειας. Ἄν θελήσουμε τώρα νὰ ὑπερικήσουμε αὐτὲς τίς συγκρούσεις καὶ νὰ ζητήσουμε τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, δὲν θὰ τὰ καταφέρουμε διόλου νὰ τὴν βροῦμε, δίνοντας σέ μιὰ μονάχα ἀπὸ τίς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος τὰ πρωτεῖα, σὰν νᾶταν αὐτὴ μονάχη ἡ καθ' αὐτὸ ἀλήθεια. Μὲ τὴ σειρά τους κλίνουνε πρὸς ὅλες τίς προλήψεις, πού ἀπολυτοποιοῦν ἕνα εἰδικὸ περιβάλλον. Κι' ἀπολυτοποιοῦμε τὴν ὑπαρξη· σὰν νᾶτανε ὅ,τι προάγει τὴ ζωὴ τὸ τελειωτικὸ καὶ σὰν νὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθῆ ἀπόλυτα. Ἀπολυτοποιοῦμε ἐπίσης ἄλλοτε τὸ ἐν γένει συνειδότης, τὴ διάνοια· σὰν νὰ μπορούσε κανεὶς μὲ τὰ ὅσα «ὀρθῶς» γνωρίζει νὰ γίνη κύριος τοῦ ἴδιου τοῦ εἶναι καὶ σὰν νὰ μὴν ἐσημειωνότανε μονάχα (ὅπως πραγματικὰ συμβαίνει) μιὰ ἀπλὴ προοπτικὴ μέσα στὴν πραγματικότητα, ἕνας φωτεινὸς κῶνος μεσ' στὸ σκοτάδι. Ἄλλοτε πάλι ἀπολυτοποιοῦμε τὸ πνεῦμα· σὰν νᾶταν ἡ ἰδέα κάτι τὸ πραγματικὸ καὶ σὰν νὰ μπορούσε ν' ἀρκεσθῆ στὸν ἐσὺτό της. Τέλος ἀπολυτοποιοῦμε τὴν ὑπόσταση· σὰν νὰ μπορούσε νᾶνε ἀρκετὸ στὸν ἄνθρωπο τὸ ὅτι εἶνε ὁ ἑαυτὸς του, ἐνῶ στ' ἀλήθεια ὅσο περισσότερο γίνεται κανεὶς ὁ ἑαυτὸς του, τόσο προέρχεται ἀπ' τὸν «ἕτερον» καὶ νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ στραφῆ πρὸς τὸν «ἕτερον». Ἀπομονωμένη σ' ἕνα μονάχα απ' τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας δὲν μπορεῖ ἡ ἀλήθεια νὰ διατηρηθῆ ὡς ἀλήθεια.

Τὸ γεγονὸς, ὅτι ὅλες οἱ φάσεις τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας συγκεντρώνονται στὴν πραγματικότητα τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι, τὸ γεγονὸς λοιπόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει ἀντλώντας ἀπ' ὅλες τίς πηγές,

αὐτὸ μᾶς σπρώχνει πρὸς τὴν μιᾶν ἀλήθεια, πὺν μέσα της δὲν πάει χαμένη καμμιά ἀπ' τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος. Καὶ ἡ καθαρὴ γνώση τῆς πολλαπλότητας τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας γεννάει μέσα μας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς μιᾶς ἀλήθειας, τὸ γεννάει μάλιστα στὸ σημεῖο ἀκριβῶς ἐκεῖνο, πὺν ἡ θέα παίρνει τὴν ἀπέραντη ἔκτασή της καὶ πὺν ἀποκλείονται πιά — ὅσο δυναμώνει ἡ τάση πρὸς τὸ «Ἐν» — οἱ σκέτες ἀπαντήσεις.

Ἄν μπορούσε νὰ παρασταθῇ μπροστά μας ἡ μιᾶ ἀλήθεια, θ' ἄπρεπε νὰ διασχίση ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ τὶς περικλείση μέσα στὴν ἐνότητα τοῦ παρόντος.

Τὸ ὅτι δὲν μπορεῖ ἡ ἐνότητα αὐτὴ νὰ κατακτηθῇ μέσω μιᾶς νοητῆς ἁρμονίας τοῦ Ὀλου, μιᾶς ἁρμονίας, πὺν μέσα της ἡ κάθε φάση τοῦ περιβάλλοντος θὰ κατεῖχε τὴ βολικὴ κι' ὅμως περιορισμένη θέση της, τὸ ὅτι ζοῦμε ἀντίθετα πάντα ἐν κινήσει, τὸ ὅτι τὴν κάθε ἁρμονικὴ μορφή τοῦ Ἀληθινοῦ, πὺν σταθεροποιεῖται, τὴν βλέπουμε πάλι νὰ συντρίβεται, τὸ ὅτι εἴμαστε ἐπομένως ἀναγκασμένοι ν' ἀναζητοῦμε διαρκῶς τὴν ἐνότητα, αὐτὸ εἶνε ἓνα βασικὸ καθεστῶς, πὺν προσδιορίζει τὴν πραγματικότητά μας. Ἡ γνώση μας ζητάει πολλὰς φορές νὰ μᾶς ἀποπλανήσῃ καὶ νὰ μᾶς κλείσῃ μέσα στὴ συνείδηση τοῦ πράγματος ἐκεῖνου, πὺν μὲ μιᾶ συστηματικὴ τάξη θεωροῦμε ἐκάστοτε ὡς πραγματικὸ καὶ ἀληθινό. Μὰ ἡ πορεία τοῦ χρόνου μᾶς χαρίζει μιᾶ νέα πάντα πείρα, μᾶς φέρνει μπροστὰ σὲ νέα δεδομένα. Κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ γνωστικὴ συνείδησή μας εἶνε ἀναγκασμένη διαρκῶς νὰ μεταμορφώνεται. Γιατί, ὅπως λέει ὁ Hegel, ἡ ἀλήθεια ἔχει συμμαχήσει μὲ τὴν πραγματικότητα χτυπώντας τὴ συνείδηση.

Τὸ τί ἀκριβῶς εἶνε ἡ μιᾶ ἀλήθεια, αὐτὸ δὲν θὰ μπορούσε νὰ νοηθῇ παρὰ μόνο συνυφασμένο μὲ τὸ περιεχόμενό της — κι' ὄχι ὡς ἡ τυπικὴ ἀλήθεια ὠρισμένου εἴδους —, δὲν θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ νοηθῇ παρὰ μόνο σὲ μιᾶ μορφή, πὺν θὰ συγκρατοῦσε ἐνωμένες ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος.

Τὸ τί εἶνε λοιπὸν ἡ μιᾶ ἀλήθεια, δὲν μπορούμε νὰ τὸ συλλάβουμε σὲ κανένα σῆμα, πὺν νὰ ὑπόκειται στὴ γνώση. Τυπικὰ βέβαια θὰ μπορούσαμε νὰ ὀρίσουμε τὴν ἀλήθεια, λέγοντας, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶνε τὸ φανέρωμα τοῦ «ἐτέρου», πὺν προσέροχεται σὲ μᾶς, θὰ μπορούσαμε

μάλιστα νὰ προχωρήσουμε, λέγοντας, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ εἶναι, πὺν μονάχα μὲ τὸ φανέρωμά του γίνεται ὅ,τι ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ εἶνε, ὅτι μ' ἄλλα λόγια ἡ ἀλήθεια εἶνε τὸ φανέρωμα τοῦ εἶναι, πὺν σημειώνει ταυτόχρονα καὶ τὴν πραγματοποίησή του: κ' ἡ πραγματοποίηση τοῦ εἶναι σημειώνεται μὲ τὸ νᾶμαστε ὁ ἑαυτός μας.

Μονάχα συνυφασμένη μὲ τὸ περιεχόμενο, πὺν παίρνει ἡ πραγματικότητα τοῦ εἶναι, μπορεῖ αὕτη ἡ τυπικὰ διατυπωμένη ἀλήθεια νὰ σημαῖν γιὰ μᾶς τὴν μιὰν ἀλήθεια. Καὶ τὸ περιεχόμενο αὐτὸ ὡς κᾶτι ἐνιαῖο κι' ὀλόκληρο δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ βγῆ μὲς' ἀπ' τὴν οὐσία τοῦ χρονικοῦ μας βίου καὶ νὰ συλληφθῆ ἀπὸ μᾶς παρὰ μόνο μέσα σὲ μιὰν ἱστορικὴ μορφή. Κ' ἴσως ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ πλησιάσουμε αὕτην τὴν μορφή πολὺ κοντὰ εἶνε ὁ ἀκόλουθος: ν' ἀτενίσουμε, παρατώντας ὅλες τὶς παραδεδομένες διανοητικὲς κατασκευές, ν' ἀτενίσουμε κατάματα τὶς ἔσχατες μεθόριες μορφές, πὺν μπορεῖ νὰ πάρη ἡ πραγματοποίηση τῆς ἐνότητος ὄλων τῶν φάσεων τοῦ περιβάλλοντος.

Οἱ μορφές αὐτὲς εἶν' ἐκεῖνες, πὺν ἂν ἀπ' τὴν ἀποψη τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐλευθερίας τὶς μετρήσουμε μὲ τὰ μέτρα τῆς ἀναγκαστικῆς ἔγκυρως διανοητικῆς γνώσης, μᾶς παρουσιάζονται ἀκριβῶς ὡς ἡ μεγαλειότερη ἀπειλὴ κάθε ἀλήθειας: οἱ μορφές αὐτὲς εἶνε ἡ ἐξαίρεση καὶ ἡ ἐξουσία. Ἡ ἐξαίρεση ἀφανίζει μὲ τὴν πραγματικότητά της τὴν ἀλήθεια σ' ἂν κᾶτι πὺν ὑπάρχει μὲ καθολικὸ κῦρος. Ἡ ἐξουσία πνίγει μὲ τὴν πραγματικότητά της κάθε εἰδικὴ ἀλήθεια, πὺν διεκδικεῖ μιὰν ἀπόλυτη αὐτοτέλεια.

Ἡ διαφώτιση τῶν φάσεων τοῦ περιβάλλοντος κ' ἡ γνωριμιά μας μὲ τὶς συγκρούσεις πὺν σημειώνονται μεταξύ τους, καὶ μὲ τὴν ἀσυγκράτητη κίνησή τους, αὐτὰ ὅλα μᾶς ἔδειξαν, ὠθώντας μας στὰ ὅρια, ὅτι ἡ ὄλη ἀλήθεια δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προβληθῆ στὰ μάτια μας σ' ἂν κᾶτι τὸ καθολικὰ ὑποκείμενο σὲ γνώση, οὔτε νὰ πάρη μιὰ μοναδικὴ μορφή, πὺν νὰ ἐπαρκῆ καὶ νᾶνε πραγματικὴ.

Αὐτὸ τὸ βασικὸ καθεστῶς τοῦ χρονικὰ προσδιορισμένου βίου μας κᾶνει δυνατὴ τὴν ἐξαίρεση ὡς πραγματικότητα, πὺν εἶνε στὴν πηγὴ της, ἀπέναντι σὲ κάθε σταθεροποιούμενη καθολικότητα, μιὰ ἀλήθεια: τὸ ἴδιο αὐτὸ βασικὸ καθεστῶς προκαλεῖ καὶ τὴν

ἐξουσία σὰν μιὰ περιεκτικὴ ἀλήθεια καὶ τὴν ἀντιπαρατάσσει μὲ μιὰν ἱστορικὴ μορφή στὴν αὐθαίρετη ποικιλία τῶν γνώμων καὶ τῶν βουλήσεων. "Ἄς φροντίσουμε λοιπὸν τώρα νὰ διαφωτίσουμε τὴν ἐξαίρεση καὶ τὴν ἐξουσία.

Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ σημειώνει μιὰν ἐξαίρεση, σημειώνει τὴν ἐξαίρεση πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀπέναντι στὴν καθολικὴ ὑπαρξη, εἴτε ἐκδηλώνεται ἡ ὑπαρξη στὰ ἥθη, στὰ καθεστῶτα καὶ στοὺς νόμους τῆς χώρας, εἴτε ἐκδηλώνεται ὡς ὑγεία τοῦ σώματος, εἴτε ὡς ὁποιαδήποτε ἄλλη κανονικότητα· ἔπειτα τὴν σημειώνει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐξαίρεση ἀπέναντι στοῦ ἐν γένει συνειδός, ὅπως λειτουργεῖ τοῦτο συνυφασμένο μὲ τὴν καθολικὰ ἐγκυρη κι' ἀναγκαστικὰ βέβαιη σκέψη· τέλος τὴν σημειώνει τὴν ἐξαίρεσή του ἀπέναντι στοῦ πνεῦμα, ποὺ ὅταν τοῦ ἀνήκω εἶμαι ἓνα μέλος μιᾶς ὁλότητος. Τὸ νᾶσαι μιὰ ἐξαίρεση, αὐτὸ σημαίνει, ὅτι σπάζεις πραγματικὰ ὅλες τὶς φάσεις τῆς καθολικότητος.

Ἡ ἐξαίρεση ζῆ καὶ νοιώθῃ τὴν ἐξαιρετικότητά της καὶ στὸ τέλος μάλιστα καὶ τὸν ἀποκλεισμό της ἀπὸ καθεὶ τὸ γενικὸ σὰν ἓνα βαρὺ πεπρωμένο, ποὺ τὸ νόημά του μένει πάντα σ' ὅποιον ἐνσαρκώνει τὴν ἐξαίρεση διφορούμενο:

Ἡ ἐξαίρεση ζητάει τὴν καθολικότητα, ποὺ τῆς λείπει. Δὲν θέλει νᾶνε ἐξαίρεση, μὰ σκύβει ἀντίθετα κάτω ἀπ' τὴν καθολικότητα. Τὸ ὅτι ἀποτελεῖ μιὰν ἐξαίρεση, αὐτὸ τὸ σηκώνει στοὺς ὤμους τοῦ ὅποιος ἐνσαρκώνει τὴν τέτοια ἐξαίρεση μὲ τὸ σκοπὸ νὰ φθάσῃ στὴν πραγματοποίηση τοῦ καθολικοῦ· καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν σημειώνεται μ' ἓνα φυσικὸ ξεπέταγμα, ἀλλὰ σημειώνεται ἀντίθετα μὲ μιὰν αὐτοταπείνωση κ' ἔτσι ἀποτυχαίνει. Ἡ ἐξαίρεση νοιώθῃ τὸν ἑαυτό της ὡς ἐξαίρεση μονάχα μέσω τοῦ καθολικοῦ (τοῦ γενικοῦ). Στὴν ἀποτυχία ἀπάνω ἀδράχνει μάλιστα ἡ ἐξαίρεση καὶ κατανοεῖ τὸ θετικὰ καθολικὸ ἀκόμα ἐνεργητικώτερα. Ὅποιος διανοεῖται μέσ' ἀπ' τὰ ἄδυτα τῆς ἐξαιρετικῆς πηγῆς ἔχει μιὰ τέτοια ἀγάπη πρὸς ὅ,τι τοῦ εἶναι ἀκριβῶς ξένο, ὥστε τὸ ξεκαθαρίζει καὶ τὸ διαφωτίζει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐνῶ ἐκεῖνος, ποὺ πετυχαίνει καὶ πάει μπροστὰ στοῦ δρόμο τοῦ κανονικοῦ καὶ καθολικοῦ, αὐτὸς δὲν μπορεῖ διόλου νὰ κάνῃ ἀνακοινώσιμα τὰ ὅσα ζῆ καὶ βλέπει.

Μ' ὅλην ὅμως τὴν ὑποταγή του στὴν καθολικότητα, ὅποιος ἐνσαρκώνει τὴν ἐξαίρεση τὴν νοιώθει αὐτὴν τὴν ἐξαίρεση ταυτόχρονα κι' ὡς ἀποστολή, δηλαδή ὡς τὸν δρόμο, πὺ ἐπάνω του εἶνε γραμμένο νὰ σημειωθῆ μιὰ μοναδικὴ πραγματοποίηση, ὡς τὸν δρόμο, πὺ ὁ ἐξαιρετικὸς — ἔστω καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ — πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ τὸν πορευθῆ καὶ μάλιστα ἐναντὶα σὲ καθετὶ τὸ γενικὸ καὶ κανονικό. Ὑπηρετώντας τὴ χώρα τοῦ ὑπερβατικοῦ, μπορεῖ βέβαια ὅποιος ἐνσαρκώνει τὴν ἐξαίρεση νὰ γίνῃ ἐξώκοσμος, μπορεῖ μάλιστα — παίροντας διάφορες ἀρνητικὲς ἀποφάσεις καὶ καταντώντας ἄνεργος (δηλαδή δίχως ἐπάγγελμα), ἄγαμος καὶ ἀνεδαφικὸς — νὰ ἐξαφανισθῆ ὁλότελα. Ἡ ἐξαίρεση μπορεῖ ν' ἄνε ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ μιὰ ἀλήθεια, δίχως ὅμως ν' ἄνε κ' ἓνα πρότυπο, δίχως νὰ δείχνῃ δηλαδή στοὺς ἄλλους μὲ τὸ δικό της τὸ εἶναι ἓνα δρόμο. Ἡ ἐξαίρεση εἶνε σ' ἓνα φάρος στημένος ἐκεῖ, ὅπου οἱ δρόμοι φθάνουν στὰ ὄριά τους· κι' ὁ φάρος αὐτός, ἀπ' τ' ὄρητήριο τοῦ μὴ γενικοῦ, φωτίζει ὅ,τι εἶνε ἀκριβῶς γενικό.

Ἡ ἐξαίρεση μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐπικοινωνήσῃ μ' ἄλλους καὶ νὰ κοινοποιήσῃ τὸν ἑαυτό της· μ' αὐτὸν τὸν τρόπο γυρίζει ἡ ἐξαίρεση πάντα καὶ μεσ' σὺ χῶρο τοῦ γενικοῦ. Ἄν κατεῖχε ἡ ἐξαίρεση μιὰν ἀλήθεια ἀπόλυτα ἀμετάδοτη, τότε ἡ ἐξαίρεση θ' ἀποτελοῦσε μιὰν ἀλήθεια, πὺ κανένας δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὴν συμερισθῆ. Ἡ ἐξαίρεση θὰ ἦταν σ' ἓνα μὴν ὑπῆρχε διόλου. Ἡ μεταδοτικότητά της εἶνε ἡ προϋπόθεση, πὺ δίχως αὐτὴν εἶνε ἡ ἐξαίρεση γιὰ μᾶς ἀνύπαρκτη.

Ἄν ρωτήσουμε ἤδη περιληπτικά, τί εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἐξαίρεση ἐκεῖνη, πὺ ἔχει γιὰ μᾶς κῦρος φιλοσοφικό, θὰ μᾶς ξεφύγῃ ὁλότελα ἀπ' τὰ χέρια. Ἡ ἐξαίρεση δὲν εἶνε μιὰ κατηγορία, πὺ μπορούμε μὲ τὴν βοήθειά της νὰ προσδιορίσουμε ἓναν ἄνθρωπο. Ἡ λέξη «ἐξαίρεση» ζητάει νὰ ὀρίσῃ τὴν ἔννοια μιᾶς δυνατότητας, πὺ ἀποτελεῖ, περνώντας μεσ' ἀπ' ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος, μιὰ πηγὴ ἀλήθειας καὶ πὺ ξεφεύγει ἀπὸ κάθε προσδιοριστικὴ ἐπέμβαση. Ἡ ἐξαίρεση εἶνε σ' ἓνα περιβάλλον, πὺ περιβάλλει κάθε περιβάλλον, μὰ προσέρχεται σὲ μᾶς καὶ μᾶς ἀγγίζει ὄχι ὡς κάτι καθ' ἑαυτὸ ἀπόλυτο, μὰ σὲ μιὰν ἱστορικὴ πάντα συγκροτοποίηση κι' ἐνῶ διαφωτίζεται μᾶς ἀπὸθεῖ ταυτόχρονα καὶ μᾶς παραπέμπει

πάλι πίσω στον εαυτό μας. Γι' αυτό δὲν μπορούμε ὡς σύνολο οὔτε ἀντικειμενικὰ νὰ τὴν θεωρήσουμε, οὔτε νὰ τὴν ξεχωρίσουμε, οὔτε νὰ τὴν χρησιμοποιήσουμε ὡς τὴν ἔκβαση, πού ἔχει μιὰ δικαίωση. Ὁρατὴ γίνεται μόνο μὲ τὴν ὄθηση, πού βγαίνει ἀπ' τὴν ἀλήθεια τῆς καὶ πού τὴν δεχόμαστε καὶ τὴν νοιώθουμε νὰ χτυπάει ἀπάνω στὴ δική μας τὴν ἀληθοσύνη. Κι' ἀόρατη γίνεται πάλι ἡ ἔξαιρέση, ὅταν τὴν ὑπολογίζω σὰν κάτι, πού κατέχω μὲ τὴ γνώση. Καθετί, πού ἀντικειμενοποιεῖται μέσα ἀπ' τὴν ἔξαιρέση, εἶνε γιὰ μᾶς—ὅπως εἶνε καὶ γιὰ ὅποιον τὴν ἐνσαρκώνει—διφορούμενο.

Ἄν ρωτήσουμε τέλος, ποῖός ἀκριβῶς εἶνε καὶ ποῖός δὲν εἶνε ἔξαιρέση, στὸ τέτοιο ἐρώτημα πρέπει νὰ δοθῆ ἡ ἀκόλουθη ἀπάντηση: Ἡ ἔξαιρέση δὲν εἶνε μονάχα ἓνα σπάνιο συμβάν στὰ ὄρια τῆς πραγματικότητας—ἓνα συμβάν, πού ἐκδηλώνεται στὸ πρόσωπο τῶν ἔσχατων καὶ τῶν πιὸ συγκλονιστικῶν μορφῶν, ὅπως εἶνε ἡ μορφή τοῦ Σωκράτη—, μὰ ἡ ἔξαιρέση εἶναι ἡ παταχοῦ παρουσία, πού ἔχει ἡ κάθε δυνατὴ ὑπόσταση. Γιατὶ ἡ ἱστορικότητα ὡς τοιαύτη περιέχει μέσα τῆς τὸ ἔξαιρετικό, πού συνυφαίνεται ἄρρηκτα μὲ τὸ γενικό. Ἡ ἀλήθεια, πού βγαίνει ἀπ' τὴν ὑπόσταση, ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικό, ὅτι, περνώντας μέσα ἀπ' τὴ μορφή ὄλων τῶν φάσεων τοῦ γενικοῦ, μπορεῖ σὲ κάθε στιγμή νὰ εἶνε καὶ μιὰ ἔξαιρέση.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ γνήσια ἔξαιρέση δὲν εἶνε μιὰ ἔξαιρέση αὐθαίρετη, πού θὰ ἐσήμαινε μονάχα μιὰ κατάπτωση, μὰ εἶνε ἓνα στοιχεῖο, πού συνυφαίνεται ἄρρηκτα μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ περιβάλλοντος μέσα στὸν χρονικὰ προσδιορισμένο βίον. Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο πρᾶμμα, πού στὰ ἔσχατα ὄρια τὸ χαρακτηρίζουμε ὡς τὸ πιὸ ξένο γιὰ μᾶς κ' ἐπομένως ὡς ἔξαιρέση, τὸ ἴδιο ἀκριβῶς εἴμαστε κ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, εἶνε ὁ καθένας, ἐφ' ὅσον εἶνε ἱστορικὰ πραγματικός, καὶ δὲν εἶνε κανένας, ἐφ' ὅσον κάθε ἀληθινὴ ἔξαιρέση ὑπάρχει σὲ μιὰν ἀναφορὰ πρὸς τὸ γενικό, πού φωτίζεται ἀπ' τὸ φῶς τῆς. Κάθε σύλληψη τῆς ἀλήθειας ἀνοίγει τὸ χῶρο γιὰ νὰ δεχθῆ καὶ γιὰ ν' ἀτενίσῃ τὴν ἔξαιρέση, μὰ ἐκεῖνος, πού ἐπιχειρεῖ αὐτὴν τὴν σύλληψη δὲν θέλει ν' ἀνε ἔξαιρέση. Ἀρκεῖται ν' ἀνε ἔξαιρέση, σκύβοντας τὸ κεφάλι κάτω ἀπ' ὅ,τι εἶνε γενικό· ἀρκεῖται σ' ὅ,τι εἶνε γενικό, ταπεινώνοντας τὸν εαυτό του μπροστὰ στὴ θυσία, πού ἐπιτελεῖ ἡ ἔξαιρέση.

Εἰσδύοντας στὸ βυθὸ τῆς ἀλήθειας, ποὺ βγαίνει ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη πραγματικότητα καὶ προσέρχεται σὲ μᾶς, βλέπουμε νὰ μᾶς προϋπαντοῦν ἡ ἐξαίρεση καὶ ἡ ἐξουσία. Ἡ ἐξαίρεση εἶν' ἐκεῖνο, ποὺ ὅλα τ' ἀμφισβητεῖ, ποὺ μᾶς τρομάζει καὶ ποὺ γοητεύει. Ἡ ἐξουσία εἶνε ἡ πληθώρα, ποὺ χρησιμεύει ὡς τὸ στήριγμά μου, εἶνε δηλαδὴ ἐκεῖνο, ποὺ μ' ἀσφαλίζει καὶ μὲ καταπραΰνει.

Ἄς ἀναπαραστήσουμε μπροστὰ μας τὴν ἐξουσία:

Ἡ ἐξουσία εἶνε ἡ ἐνότητα τοῦ ἀληθινοῦ, ποὺ μεσ' στὴν ὁλότητα τῶν φάσεων τοῦ περιβάλλοντος—ἐνώνοντας τὶς φάσεις αὐτὲς—προβάλλει ἔμπρὸς μας μὲ μιὰν ἱστορικὴ μορφή ὡς τὸ γενικὸ καὶ ὡς κᾶτι τὸ ὁλόκληρο. Μ' ἄλλα λόγια ἐξουσία εἶνε ἡ ἱστορικὴ ἐνότητα, ποὺ μέσα της ἐνώνονται ἡ βιοτικὴ δύναμη, ἡ ἀναγκαστικὴ διανοητικὴ βεβαιότητα καὶ ἡ ἰδέα μὲ τὴν ὑποστασιακὴ πηγὴ καὶ μὲ τὸν ὑπερβατικὸ προσανατολισμό.

Ἔτσι λοιπὸν ἡ ἐξουσία εἶναι ἡ μορφή ἐκείνη τῆς ἀλήθειας, ποὺ μέσα της ἡ ἀλήθεια δὲν εἶνε οὔτε μονάχα κᾶτι τὸ καθολικὰ γνωστό, οὔτε μονάχα κᾶτι, ποὺ ἔχει ἀπ' ἔξω ἐπιβληθῆ καὶ διαταχθῆ, οὔτε μονάχα μιὰ ἰδέα ἐνὸς ὅλου, μὰ ἡ ἀλήθεια τῆς ἐξουσίας εἶνε ὅλα αὐτὰ μαζί. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔρχεται βέβαια ἡ ἐξουσία ἀπ' ἔξω ὡς αἴτημα καὶ ὡς ἐξαναγκασμός, μὰ ἔρχεται μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε μιλάει ταυτόχρονα κι' ἀπὸ μέσα μας. Ἡ ἐξουσία εἶνε τὸ αἴτημα, ποὺ στηρίζεται στὸν ὑπερβατικὸ χῶρο, εἶνε λοιπὸν ἓνα αἴτημα, ποὺ σ' αὐτὸ ὑπακούει κ' ἐκεῖνος ἀκόμα, ποὺ ἀντλεῖ ἐκάστοτε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τὸ δικαίωμα νὰ διατάξῃ.

Ἡ ἐξουσία ὅμως, ἔτσι ὅπως τὴν διατυπώσαμε, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ στὴν χρονικὰ προσδιορισμένη ὑπαρξὴ ὡς μιὰ καὶ γενικὴ γιὰ ὅλα τὰ ὄντα ἐξουσία, χωρὶς νὰ καταντάει — πέφτοντας στὸ ἐπίπεδο μιᾶς ἀπλῆς βιοτικῆς βίας — νὰ παίρῃ βίαιες καὶ καταστρεπτικὲς μορφές. Κάθε ἐξουσία δὲν μπορεῖ λοιπὸν παρὰ νᾶχῃ μιὰν ἱστορικὴ μορφή. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ δὲν μπορεῖ τὴν ἀλήθεια τῆς ἐξουσίας νὰ τὴν παρατηρήσῃ πέρα γιὰ πέρα καὶ νὰ τὴν σταθεροποιήσῃ στὸ περιεχόμενό της μιὰ ἐπιστήμη μὲ λογικὲς γενικεύσεις. Ἡ ἀλήθεια τῆς ἐξουσίας περισφίγγει, μποροῦμε νὰ ποῦμε, καθετὶ ποὺ ὑπόκειται σὲ γνώση, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ συντρίβῃ.